

Patriarhul MIRON CRISTEA

EMINESCU

— viața și opera —

studiu asupra unor creații mai noi
din literatura română

BASILICA
BUCUREȘTI
2019

CUPRINS

NOTĂ EDITORIALĂ	5
I. VIAȚA	9
II. OPERA	39
III. ÎNCHEIERE	103
CE-ȚI DORESC EU ȚIE, DULCE ROMÂNIE	109

I

VIATA

Măreț pluti-va printre veacuri

Maestrul dulce, Eminescu,

Iar gos, cu-al lui bagaj de fleacuri,

Toncescu fi-va tot Toncescu!

(Răspuns la o cronică rimată,

A. VLAHUȚĂ)

Multă vreme, nici locul, nici anul nașterii poetului n-au fost cunoscute cu precizie.

În 1891, studenții din România au hotărât să fondeze în amintirea poetului o școală în comuna lui natală. Pentru descoperirea locului nașterii, l-au trimis la Botoșani pe studentul N. D. Giurescu.

Acesta, pe baza registrului matricol al *Catedralei Uspenia*, a stabilit că poetul Mihail Eminovici s-a născut la 15 ianuarie 1850 în Botoșani și a fost botezat tot acolo la 21 ianuarie în același an.

Se trăgea din strămoși bogați și de neam bun. Nici părinții lui nu au fost la început săraci, dar datorită multor greutăți au sărăcit.

Tatăl, Gheorghe Eminovici, care a murit la 8 ianuarie 1884, se ocupa cu agricultura; mama, Ralu, născută Jurașcu, se trăgea dintr-o familie bolnăvicioasă. Una dintre surorile ei, Fevronia Jurașcu, fostă călugăriță la o

Respect pentru mănăstire din Botoșani, a murit de tuberculoză. Faptul e atestat și de sora lui Eminescu, Henriette, într-o scrisoare (LI) către doamna Emilian Cornelia, în care scrie: „Tuberculoza este ereditară la toți cei din familia noastră; ne atacă la orice vârstă și toți murim din cauza ei”.

Se poate deci presupune că de la mama lui, care și ea a murit devreme, va fi moștenit Eminescu germenii bolii care, datorită și vieții lui dezordonate, s-au dezvoltat și au grăbit încă din primăvara vieții apropierea catastrofei.

Despre viața și mai ales despre adolescența lui avem puține date.

Redactorul șef al revistei *Convorbiri literare*, Iacob Negruzzi, a adunat informații care, sub titlul *Eminescu*, alcătuiesc un capitol aparte al operei sale, intitulat *Amintiri de la Junimea*, dar, după știrea noastră, această lucrare nu a ieșit încă de sub tipar.

În Ipotești, cale de trei ore de drum de la Botoșani, părinții poetului au avut o moșie și case. Acolo și-a petrecut Eminescu o parte a copilăriei.

Liniștea și libertatea vieții de la țară, frumusețea dealurilor — pe care așa de frumos le-a cântat în versurile sale, — singurătatea pădurilor și, în general, contactul direct cu natura au avut o influență adâncă și permanentă asupra lui și, de timpuriu, au dezvoltat în el adâncimea cugetării și înălțimea zborului minții, amândouă atât de prezente în minunatele sale poezii.

Reședința de copilărie a lui Eminescu în Căminuș, județul Iași. Trăind în sânul și în singurătatea naturii, iubind singurătatea, nu s-a putut sustrage de sub influența acesteia; așa s-a dezvoltat una din trăsăturile esențiale ale ființei lui: sensibilitatea față de frumusețile naturii care, în toiul suferințelor de mai târziu, i-a adus multe mângâieri. În poeziile sale găsim cele mai frumoase descrieri ale naturii. Ele ni-l înfățișează pe poet ca pe un adânc observator al naturii. Încă din copilărie a legat prietenie cu codrul și numai aici s-a simțit cu adevărat bine. Mai târziu, nemulțumit de lume și de propria lui viață, va suspina cu nostalgie după acele vremuri, în care a fost atât de fericit în mijlocul naturii prietenoase.

Exclama cu durere:

Unde ești copilărie

Cu pădurea ta cu tot!

Școala primară a început-o pe meleagurile natale, la Botoșani, de unde s-a transferat în 1860 la Cernăuți. Acolo, după absolvirea claselor primare, s-a înscris la gimnaziu.

În acest timp activa aici Aron Pumnul, renumitul purist și fonetist român. La Cernăuți locuia și sora sa Aglaia, soție a profesorului I. Droekli.

Ca școlar nu s-a remarcat printr-o ambiție și sânguință deosebită. Față de limba maternă însă a manifestat de timpuriu o mare dragoste și talent deosebit.

Respect pentru o

În clasă a II-a de gimnaziu a rămas repetent și a trebuit să se înscrie din nou în aceeași clasă dar, mânat de visurile lui adolescente, spre altceva, nu a mai putut suporta viața monotonă a școlii și, în 1863, — primăvara — a părăsit școala. Avea de gând să-și dea examenele la sfârșit de an, folosind sistemul fără frecvență.

S-a reîntors în casa părintească din Botoșani, dar pentru puțin timp. Aici a făcut cunoștință cu câțiva membri din trupa artistică a doamnei Tardini și a fraților Vlădicescu. Asistând la spectacolele lor, a fost captivat atât de acestea, cât și de viața plină de satisfacții și bucurii a artiștilor.

A simțit o mare atracție față de teatru. Așa se explică faptul că împotriva voinței părinților, s-a hotărât să plece cu această trupă la Cernăuți unde, în primăvara anului 1864, artiștii fuseseră invitați să prezinte un ciclu de spectacole. După ce și-a epuizat repertoriul, trupa a părăsit Cernăuțiul și s-a reîntors la Botoșani. Eminescu, firește, i-a urmat.

Astfel îl întâlnim din nou în sânul familiei. Interesul pe care l-a stârnit trupa artistică românească în societatea din Cernăuți, l-a impresionat foarte mult. S-a hotărât să devină actor, cu toate că știa că nu va primi consimțământul părinților. Aceștia doreau ca el să-și continue studiile și să îmbrățișeze o carieră mai sigură.

El însă, manifestând o anumită indiferență față de trebuințele sale de orice fel, nu și-a prea bătut capul cu

Reviitorul său, iar în cele legate de existența zilnică s-a mulțumit întotdeauna cu foarte puțin.

Viața lui Eminescu între anii 1864-1868 este foarte greu de urmărit și clarificat. Datele de care dispunem au mari lacune. Ceea ce este sigur însă, e că a colindat prin multe orașe din România, cu acești actori de rangul doi, suportând cu indiferență lipsurile cele mai mari.

În cele din urmă a ajuns și la București unde a intrat în slujba trupei artistice a lui Pascali. Fratele acestuia a devenit prieten intim al poetului.

Locuiau împreună într-o cameră întunecoasă în care nu aveau nici măcar paturile care ar fi făcut-o omenească.

Se pare că tatăl său nu l-a mai ajutat cu nimic, suferat pentru că nu-și continuase studiile.

Nu știm precis, dar deducem dintr-o poezie că, înainte sau după aceste peregrinări, a mai trecut prin Cernăuți ca elev la fără frecvență. Această deducție este întărită și de faptul că la moartea lui A. Pumnul (1866), a scris prima poezie care a apărut tipărită, într-un caiet cu titlul: *Lăcrimioarele¹ învasețaceelor gimnoesiaști de-n Cernaeuți la mormântul prea iubitului lor profesoriu Arune Pumnul*, poezia lui ocupând locul al doilea. Poezia, plină de durere, de exaltare și de simț național, a fost remarcată atât datorită formei cât și conținutului. A fost semnată

¹ Caietul conține 7 poezii. Dintre acestea, două sunt în limba germană.

M. Eminovici, elev la fără frecvență, și a atras atenția publicului asupra lui.

Însuflețit de acest succes, a trimis mai multe poezii pentru a fi publicate, revistei de literatură *Familia* care apărea în acel timp la Budapesta. Redactorul șef al revistei, care era și membru al Asociației Kisfalady, I. Vulcan, dându-și seama de originalitatea talentului acestui tânăr, s-a grăbit să-i publice poeziile trimise la redacție. Prima poezie:

De-ași avea și eu o floare

Mândră, dulce, răpitoare ...

a apărut în numărul 6 al revistei *Familia* (1866) cu următoarea notiță: „Deschidem bucuroși coloanele revistei noastre acestui tânăr de 16 ani, care cu primele încercări de poezie, ne-a produs o surpriză plăcută”. Această descoperire onora pe redactorul acum veteran.

Poeziile apărute timp de 2 ani la *Familia* (începând din 1866), au făcut cunoscut într-un cerc mai larg numele lui Eminescu².

Se pare că și-a dat și examenele gimnaziale primare la Cernăuți, deoarece mai târziu îl găsim înscris la Blaj în clasa 6-a de gimnaziu.

² Iosif Vulcan și-a permis să românizeze numele poetului în Eminescu. Această schimbare a fost adoptată și de Eminescu, cu atât mai mult cu cât și iubitul lui profesor Pumnul avusese aceeași dorință.

Dar viața plină de peripeții din teatru l-a atras din nou. Și-a părăsit studiile și s-a alăturat iarăși actorilor. Despre perioada aceasta nu avem izvoare vrednice de crezare. Un actor l-a informat pe Ion Luca Caragiale că prin anul 1868, l-a găsit pe Eminescu la Giurgiu ca servitor în curte la un hotel. Trăia într-o foarte mare sărăcie, dar citea cu ambiție mai ales pe Schiller și, cu lacrimi de bucurie, recita din versurile acestuia. Actorul, dându-și seama de talentul lui Eminescu, l-a luat cu el la București și l-a angajat ca sufleur³. În această calitate a rămas doi ani în trupa lui Pascali, care, în două rânduri, a dat spectacole și la noi în mai multe orașe. Atunci l-a văzut Vulcan pentru prima oară.

Cu toate că nu mai urma sistematic cursurile gimnaziale, totuși învăța pe cont propriu. Era sărac lipit pământului; nu avea decât o valiză pe care o folosea și drept pernă. Era însă plină de cărți în limba germană din care citea cu sârg, îmbogățindu-și astfel cunoștințele.

Tatăl său nu știa nimic despre locul șederii sale și întreba peste tot îngrijorat.

Între timp s-a întors la Botoșani. A fost primit cu bucurie și după un scurt timp petrecut în casa părintească, tatăl său l-a trimis spre instruire mai înaltă la Universitatea din Viena. Aici s-a înscris la cursurile de filozofie făcând

³ Vezi: *Constituționalul*, București, 1889.

Respect pentru studiile temeinice. În special îl interesau clasicii. Îl delectau scriitorii greci, pe care îi citea în original. El însuși zicea: „Dacă mă apucă gânduri negre, mă înveselesc cu o pagină din Sophocles”. Dintre scriitorii latini îi iubea în special pe Horațiu, Virgiliu și Ovidiu.

Cum Viena a fost întotdeauna centrul mișcării culturale, Eminescu a avut aici posibilitatea să facă cunoștință cu diferite orientări filozofice și literare, față de care simțea o deosebită atracție.

Tot aici a avut și posibilitatea de a-și satisface interesul pentru arta teatrală. Se vede că frecvența adesea teatrele vieneze, căci în timpul șederii aici a dedicat actriței Baudius o mică poemă în limba germană, pe care A.D. Xenopol a tradus-o în românește. S-a ocupat și cu astronomia, precum rezultă din numeroasele aluzii pe care le face la aceasta în opera sa. Aceste talente native i-au permis să se ridice spre cele mai înalte sfere ale gândirii.

În acea vreme, la Viena se găseau la studii un mare număr de tineri români, fiind grupați într-un cerc literar și ținând legătura cu tinerii români din celelalte centre culturale. Ei aveau ca țel suprem, pe de o parte căutarea acelor mijloace prin care să contrabalanseze înrâuririle străine care ar fi putut altera gustul, limba și simțirea românească, pe de altă parte căutau să înlăture toate acele concepții care ar fi putut pune în pericol puritatea spiritului original românesc.

Respect p Sediul central al organizației tineretului român era la Viena și Eminescu era secretar⁴. Într-o vreme — deci cu un sfert de veac înainte — ei au inițiat o mișcare de organizare a unei comemorări a lui Ștefan cel Mare, la mormântul său de la Mănăstirea Putna.

Eminescu împreună cu Slavici, nuvelist de mare clasă care se afla în acea vreme tot la Viena, se străduiau ca la această comemorare să participe cât mai mulți români. Activitatea lor a fost încununată de succes, pentru că au fost atâția participanți încât Eminescu, Slavici, Rescu și alți doi tovarăși, din lipsă de camere, au dormit pe fân proaspăt în tinda bisericii.

După ce s-a terminat manifestația, tinerii au ținut o ședință într-o chilie a mănăstirii, discutând asupra aceluiași puncte mai sus amintite. Programul pe care și-l propuneau a fost prezentat de Eminescu și el avea în vedere publicarea de cărți populare ieftine, de reviste de specialitate, înființarea unui ziar, etc.

Discuțiile au scos la iveală și unele divergențe, ceea ce a împiedicat o hotărâre finală unitară. Cu toate acestea, ele nu au fost de prisos, căci mulți tineri și-au orientat activitatea după acest program care până astăzi este de folos culturii românești.

⁴ Vezi *Corespondența română*, 1894, cap. 40.

În timpul cât a stat la Viena, Eminescu a activat și pe tărâm literar. De aici a trimis în 1870 *Venere și Madonă* la redacția revistei *Convorbiri literare* din Iași care, spre deosebire de încercările de la *Familia*, prezentau un progres considerabil. I. Negruzzi, dându-și seama de talentul autorului, a început să corespundeze cu el. Din această corespondență reiese caracterul ferm și lipsa de ambiții deșarte ale poetului. Negruzzi îi cerea câteodată voie să corecteze unele versuri mai nereușite, sau să completeze unele lipsuri. Eminescu își dădea întotdeauna consimțământul cu obișnuita lui modestie, zicând: „... că și ceea ce rămâne are o valoare neînsemnată”. Așa a fost el întotdeauna. Nu-i plăceau laudele precum nu se sinchisea nici de ura cuiva. El însuși spunea:

De-oi urma să scriu în versuri, teamă-mi e ca nu

cumva

Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceap-a lăuda.

Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor ură

Laudele lor desigur m-ar mârni peste măsură

(Satira II)

Membrii asociației *Junimea* arătau un interes din ce în ce mai viu față de talentul tânărului poet, dezvăluit prin poeziile publicate în *Convorbiri*, mărindu-i celebritatea și ridicându-l cu timpul deasupra tuturor poeziilor români de până acum.